

Lo Parrot: llegenda, història i enigma

Felip Gallart Fernández

Vicent Lladonosa Giró

Centre d'Estudis Comarcals del Segrià

Centre d'Estudis Comarcals del Segrià

RESUM: Jaume Banqué, pagès de Mollerussa, fou afusellat a Lleida el 7 de novembre de 1846. Conegut com lo Parrot, la seva història ens havia arribat com la d'un mític bandoler que, des de la seva privilegiada posició d'hostaler, de ric hisendat i d'alcalde de Mollerussa, dirigia una terrible banda de malfactors que tenien atemorida tota la plana urgellenca.

A partir de la consulta del més gran recull documental aportat fins ara i d'una extensa bibliografia, Felip Gallart i Vicent Lladonosa desmunten la versió tradicional i ens endinsen en una nova visió del personatge.

PARAULES CLAU: Jaume Banqué, lo Parrot, Mollerussa, guerres carlines, bandolers, segrest, mort, llei de fugues, afusellament, complot, falsificació d'actes, llegenda, història, enigma.

ABSTRACT: Jaume Banqué, a farmer from Mollerussa, was executed in Lleida on 7 November 1846. Named *lo Parrot*, his history had come to us as a legendary outlaw who, from his privileged position of landlord, rich landowner and mayor of Mollerussa ran a terrible gang that had all Pla d'Urgell terrified.

After consulting the largest selection of documents provided to date and an extensive bibliography, Felip Gallart and Vicent Lladonosa dismantle the traditional version and go in depth into a new vision of the personage.

KEYWORDS: Jaume Banqué, lo Parrot, Mollerussa, First Carlist War, bandits, kidnapping, death, (police) flight law, shooting, conspiracy, minutes falsification, legend, history, enigma.

UN PERSONATGE DE LLEGENDA

Després d'un consell de guerra, Jaume Banqué Bas, pagès de Mollerussa, fou afusellat a Lleida el 7 de novembre de 1846. Conegut com lo Parrot és un dels personatges més populars de Mollerussa i de la seva comarca. Però aquesta popularitat no ha anat acompanyada d'un coneixement precís del personatge. Tal com deia l'historiador Miquel Polo, la seva figura havia arribat amb una aurèola de mite i de misteri que provocava més confusió que comprensió.¹ D'ell, en sabíem moltes vaguetats que s'havien anat afegint a la seva figura fins a convertir-lo en un ésser desdibuixat i imprecís. A més, el seu vessant tèrbol i malfaent distorsionava encara més la imprecisió i la llegenda. Segons el mateix Polo, els capítols que va viure el Parrot aviat foren omesos de la història d'aquella època. I això fou de forma voluntària i intencionada. Dos motius addueix el mateix estudiós: Parrot pertanyia a una família rellevant de Mollerussa i també perquè els d'aquesta població es resistien a tenir entre els seus antecedents un personatge amb la reputació d'un dels més famosos bandolers, sinó el més famós, de la història de la plana de Lleida.

Sobre el Parrot se n'havia parlat molt i sempre de forma insidiosa, distant i desdibuixada. Havia alimentat vespres sencers a la vora del foc, al cafès i als pedrissos de Mollerussa. Segons la tradició, Jaume Banqué era un home molt acabalat i amb un enorme poder i influència que depassava de llarg els límits locals. Joan Maluquer, que recull aquesta

¹ M. POLO, *Mollerussa, el naixement d'un poble petit (1839-1888)*, Ajuntament de Mollerussa, 1999, p. 73-74.

tradició, ens el descriu com “un ric propietari”, que també era el batlle del poble, i li deien “Lo Parrot”. Era un home que tenia molta influència, tant en la província com en la capital i intimava amb els generals de l'exèrcit així com amb els governadors civils i també amb els polítics. Fins es deia que, per fer el bé, Parrot havia aconseguit salvar algun criminal, la condemna del qual el poble considerava com una injustícia. N'hi havia prou que ell defensés algú, que les autoritats civils i militars creguessin que es tractava d'un home de bé culpats injustament. No es podia creure que lo Parrot recomanés res que no fos just. Tal era el concepte amb què se'l tenia”.² El Parrot, segons la llegenda, era un home molt ric, influent, astut i de pocs escrúpols, propietari o arrendador de l'hostal de Mollerussa, cap del sometent i en el moment de la seva detenció alcalde constitucional de Mollerussa. És des d'aquesta posició de privilegi que tenia al seu servei una banda de bandolers, formada per pagesos i jornalers de la comarca, que cometia tot tipus d'assalts a cases i diligències, segrestos i robatoris que tenien atemorida la plana urgellenca. La mateixa premsa de l'època recollia aquesta versió: “se dice que es el comandante de las diversas partidas que con una organización admirable tienen infestado este país”.³ Josep Ortega Espinós l'esmentava al seu llibre sobre les Esquadres de Catalunya, publicat l'any 1859.⁴ Al capítol dedicat al segrest i mort de Francesc Perpinyà, Jaume Banqué hi apareixia de forma testimonial, només com un membre més de la banda, sense precisar el seu grau de participació en aquell delictes. La llegenda afegia altres elements rocambolescos com tot el seguit de túnels i passadissos subterranis que creuaven l'antiga vila emmurallada que els bandolers del Parrot aprofitaven per moure's o escapar en cas de persecució i que el Parrot coneixia i aprofitava millor que ningú per consumir els seus delictes.

EL PARROT ENTRA A LA HISTÒRIA

Les vaguetats, la confusió, el pas del temps, la manca de dades havien alimentat i fet créixer la llegenda i la simple llegenda ens hauria arribat si l'any 1999 Miquel Polo Silvestre no hagués publicat el seu llibre *Mollerussa. El naixement d'un poble petit, 1839-1888*. Per primera vegada es presentava la figura del Parrot de forma rigorosa, s'aportava dades noves, citacions, notícies i documents escrits que hom podia contrastar. Polo en feia un seguiment segons les notícies dels diaris de l'època. Situava el personatge dins la seva època amb total precisió i en detallava els fets de la seva dissortada fi. Cal citar altres precedents que Miquel Polo també consignava a la seva obra: Josep Berenguer i Segarra i el seu llibre *Records i dades* basat en testimonis personals dels més ancians de Mollerussa; R. Arques i la seva *Història de la vila de Juneda*; F. Rebolledo que incloïa la història del Parrot en un escrit de l'any 1985 a la revista *Setze de Mollerussa*. I finalment cal referir també les *Memòries de Joan Maluquer Viladot*, uns escrits que l'any 1937 va dictar el gran polític i jurista basats en la història oral que li explicaren en la seva infantesa.⁵

L'any 2009 Esteve Mestre Roigé publicava l'article intítulat “La fi del Parrot”, basat en la premsa de Madrid i aportava noves dades a partir, sobretot, d'un document cabdal, l'extracte del judici sobre la mort del Francesc Perpinyà, publicat l'any 1846 en diferents diaris.⁶ L'historiador de Linyola recollia la ressenya del judici redactat pel general Antonio Lasauca, cap de l'Estat Major i, a més, altres notícies, sobretot de diaris de Madrid, i en feia una exhaustiva aproximació a partir dels fets que s'hi consignaven. L'any 2011 Felip Gallart a *La plana salvatge* dedicava també unes quantes pàgines a la mítica figura del Parrot.⁷ El mateix any Vicent Lladonosa publicava *Lo Parrot. Segrest i assassinat*

² R. BERNAUS, “Dels Viladot de cal Mas Vell i la seva època (V). Cinquè capítol dels escrits basats en les memòries de Joan Maluquer, net del darrer Viladot de cal Mas Vell”, *Sió*, núm.537 (2008).

³ *Clamor Público*, 23 d'agost de 1846, amb notícia datada de Lleida el 19 d'agost.

⁴ J. ORTEGA, *Història de les Esquadres de Catalunya*, Barcelona, Luis Tasso impresor-editor, 1876, p. 196-197.

⁵ Publicades l'any 2008 al núm. 537 de revista *Sió* d'Agramunt i l'any 2009 al número 236 de la revista *La Palanca* d'Artesa de Segre.

⁶ E. MESTRE, “La fi del Parrot”, *Quaderns d'El Pregoner d'Urgell*, núm. 22 (2009), p. 3-20.

⁷ F. GALLART, *La plana salvatge*, volum 1, Editorial deParís, Alcarràs, 2011.

a Margalef de l'ex-diputat D. Francesc Perpinyà número 39 de les *Petites històries de Torregrossa*, on l'autor feia un recull de documents sobre el cas.⁸

EL PARROT I EL BANDOLERISME A LA PLANA URGELLENCA DE 1833 a 1849

La Primera Guerra Carlina

Quan analitzem la Primera Guerra Carlina és molt difícil distingir entre el que era un fet de guerra o meres accions de represàlia o de banditatge. Molt sovint les petites partides eren simples quadrilles que es movien a l'ombra d'una guerra que els ofería oportunitats de delinquir o que els hi impellia. Els carlins catalans no tingueren mai un aparell d'estat que els permetés recaptar impostos, ni funcionaris i ben poc reconeixement internacional. No tingueren un exèrcit estable. Els Borges de Vernet, el Rosset de Belianes, el Servita de Garcia, l'Aspuellet d'Anglesola, el Frare de Cubells, el Joan Castells d'Àger, el canonge Mombiola, el frare Masdeserra d'Artesa de Segre, el capellà de Viacamp, mossèn Perutxes, mossèn Tillot, el capellà de Torre-serona, el Gravat de Guissona, el Benet Tristany d'Ardèvol, el Ros d'Eroles, el Ramon Cortassa de Camarasa, el Bep de l'Oli d'Agramunt, l'Albert de Seròs, el Carles d'Alguaire, el Camescrues d'Arbeca, el Bep de Térmens, el Badia de Castellserà, el Guerxo de Ratera, el Torres de Sanaüja, el Gravat d'Àger, el Llarg de Copons, el Ramonet, els Cendrós de Guàrdia de Prats i tants altres caps de partida que pul-lularen per les nostres terres eren autèntics senyors de la guerra que actuaven de forma independent. Eren incapaços de dominar un territori de forma estable. Un dia entraven en un poble i el saquejaven per obtenir queviures i després fugien de l'encalç de les tropes cristines. No sabien cap altre ofici que el del trabuc i la guerrilla. Sense reconèixer un cap natural, comandaven petites faccions mal armades, mal vestides, famolenques, indisciplinades, que recorrien el país cometent tot tipus de malvestats. La seva tàctica era fatigar i destruir les tropes liberals refusant el combat, sempre que les probabilitats no fossin al seu favor; sorprendre els punts fortificats,

batre combois escortats per poca tropa, tenir en alarma contínua l'estat liberal. Però massa sovint les partides carlines eren també simples quadrilles que, sense ordre ni disciplina, es dedicaven al robatori, al segrest i a l'extorsió. Roman Oyarzun, gens suspecte de liberal, en parlava en aquests termes: "Por entonces se cometieron excesos y desórdenes, especialmente por partidarios, que eran más bien bandoleros que carlistas".⁹

Si fem cas als diaris de l'època, l'actuació de Jaume Banqué durant la Guerra dels Set Anys té aquest doble component entre bandoler i partidari carlista. Així es deia a *Clamor Público* en el moment de la seva detenció: "Hace dos días han traído preso y atado el alcalde del pueblo de Mollerusa y a su hijo, parece que hay cuentas atrasadas del tiempo de la facción, a cuyas filas perteneció".¹⁰ I també al mateix diari quan s'explicava la sentència i com era posat en capella poc abans de ser afusellat: "El lunes le sentenció el consejo de guerra: hoy se le ha puesto en capilla y mañana expiará más de un crimen el hombre que en la pasada guerra tenía vendido su pueblo a la facción".¹¹ A l'extracte del sumari format contra els autors del segrest i mort de Francesc Perpinyà es detallava encara més l'actuació del Parrot durant aquella terrible guerra. Jaume Banqué era acusat de facilitar als carlistes armes provinents del govern liberal i de lliurar uns soldats de l'exèrcit que estaven convalescents a Mollerussa.¹² També d'haver instat Josep Antoni Esqué, oficial dels nacionals d'Arbeca, a robar uns diners que pertanyien a l'abat de Santes Creus per després repartir-se'ls entre els dos. I finalment s'insistia que durant aquella guerra Jaume Banqué aprofitava el seu càrrec d'alcalde per sortir del poble i llavors "se rozaba continuamente con todos los tenidos en el país por ladrones y asesinos, y muy particularmente con Salvador Carulla (a) Marquet, capitán de la cuadrilla contra quien se procede en el juzgado de Cervera en la titulada causa grande, con quien se parece tenía frecuentes conferencias en el pueblo de Golmés, después de las cuales se notaba siempre que se cometía por aquellos alrededores algun robo u otra fechoría". La "Causa Gran" fou una mena de macrojudici que du-

⁸ Edició pròpia dipositada a la biblioteca de Torregrossa.

⁹ R. OYARZUM, *Historia del carlismo*, Editorial Maxtor, Valladolid, 2008, p. 201-202.

¹⁰ *Clamor Público*, 23 d'agost de 1846, amb notícia datada de Lleida el 19 d'agost.

¹¹ *Clamor Público*, 10 de novembre de 1846.

¹² *El Español*, 29 de desembre de 1846.

gué el jutjat de primera instància de Cervera i que encausà 37 reus, presumptes autors de robatoris en circumstàncies molt agreujants i també d'altres excessos comesos en diferents pobles de la província de Lleida entre 1835 i 1850. Però si el Parrot era tan carlí per què el 16 de gener de 1836¹³ quan Salvador Cendrós va assaltar Mollerussa i es va emportar presos alguns veïns, entre ells el seu hereu, Jaume, i va exigir al Parrot noranta-nou unces d'or per alliberar el seu fill i ell les va pagar religiosament?¹⁴ Noranta-nou unces eren una fortuna i encara més en temps de guerra, i exigir-les a un fidel partidari semblava, llavors i ara, un autèntic despropòsit. Potser els motius eren molt més trivials. Salvador Cendrós era cosí del Parrot i un oncle mutu va deixar el seu patrimoni als Banqué i no als Cendrós.¹⁵ Això podria suposar una rancúnia i malavinença que explicarien el segrest.

Bandolerisme d'entreguerres

Si bé el 6 de juliol de 1840 la Primera Guerra Carlina es considerava oficialment acabada, la pau no havia arribat del tot. Aquella guerra no havia resolt el plet dinàstic. Catalunya vivia en un clima perpetu de guerra civil latent i larvada. Molts carlins catalans no havien estat inclosos al Conveni de Bergara o a cap dels indults del govern liberal, ni la majoria dels seus oficials s'havien pogut incorporar a l'exèrcit regular, com sí que ho havien pogut fer els bascos i els castellans. Alguns passaren la frontera i es quedaren a França. Altres s'organitzaren en partides i ben aviat a les seves files s'integraren camperols empobrits, obrers aturats, frares exclaustrats, desertors de les quintes i esdevingueren bandolers que vivien sobre el terreny robant, extorsionant i segrestant a dojo.

Entre 1843 i 1848 hi hagué 38 pronunciaments. Entre 1844 i 1847, sis canvis de govern. La corrupció, la inestabilitat ministerial i la manca de continuïtat política convertiren en absolutament ineficaces les mesures dels governs en alternança, moderats o progressistes. L'estat era centralista, estava totalment militaritzat i regia el país amb mesures terroris-

tes: estat de setge, consells de guerra, bans infames, detencions arbitràries, allotjament de tropes, execucions i lleis de fugues. Aplicava un sistema d'impostos i recàrrecs que els ajuntaments i els contribuents no podien satisfer. I, quan convenia, l'exèrcit i les forces de l'ordre reprimien severament qualsevol expressió de malestar amb empresonaments, execucions, matances i bombardejos massius.

La manca de pluges i la sequera feien que la majoria dels anys minvessin les collites o es perdessin. La gran plana urgellenca només produïa tres collites mitjaneres cada cinc anys. Els anys que es perdia la collita, dos de cada cinc, els pagesos patien tota mena de privacions.

Les exclaustracions i desamortitzacions dels béns eclesiàstics no havien afavorit les deplorables condicions de vida que patia la gran massa pagesa. Es van limitar a transferir els béns eclesiàstics i comunals a les classes més afavorides de burgesos, nobles i pagesos rics. Això va generar noves disputes entre els nous amos i els pagesos que reclamaven antics drets sobre la terra. Els comunals també van passar a mans dels únics que tenien diners per adjudicar-se les subhastes. Només ells en feren un gran negoci. Els petits pagesos que en depenien en part o totalment quedaren en la misèria i continuaren la seva vida més pelats que quan començà el procés desamortitzador.

La Primera Guerra Carlina havia estat una autèntica guerra d'extermini. Havia devastat el país i havia deixat moltes ferides obertes, molt odi i comptes pendants que aguaitaven contínuament. El país vivia una situació dramàtica, extrema. Per això no és estrany que el setembre de 1846 el país s'aboqués a una altra guerra que va canalitzar el carlisme, l'anomenada Guerra dels Matiners, amb la qüestió dinàstica i el mal resultat casori de la reina Isabel de rerefons.

La imposició de les quintes o contribució de sang i l'establiment de nous impostos anomenats consums que afectaven al consum d'aliments agreujaren encara més la situació i facilitaren el reclutament dels pagesos arruïnats en petites quadrilles que in-

¹³ *Revista Española*, 25 de gener de 1836.

¹⁴ *Concòrdia entre Teresa (Banqué) Biosca (vídua de Lo Parrot) i Carme (Cendrós) Juan de la Guàrdia de Prats (5 d'agost de 1847)*. Arxiu Històric de Lleida. Notari Manuel Fuster. Signatura 604. Folis 273a fins a 276a.

¹⁵ *Renúncia de l'herència de Jaume Banqué Morell a favor del seu germà Pau (9 d'agost de 1803)*. Arxiu Històric de la No-guera (Balaguer). Notari Armengol Sala Domènech. Signatura 1277. Folis 56a+r.

festaren el país. Popularment eren coneguts com a trabucaires. Les autoritats els anomenaven “latro-facciosos”. Durant aquests anys es distingiren bandolers tan terribles com en Casulleres i Marimon, que sembraren el terror entre Igualada i Cervera; el Potró de Serós al Baix Segre, que presumia d’haver mort més de trenta persones amb les pròpies mans; Antoni Aranès (a) el Tardà, que es movia pels volts de Benavarri; el Ramon Sarró de Tàrrega, a qui la premsa qualificava com “el más atroz de los bandidos”;¹⁶ el Sec de Llimiana o el més terrible de tots, el legendari Josep Solé, de malnom Bernatxo, nascut a Sedó i mort al peu mateix de l’església de la Cardosa a primers de 1844.

La Primera Guerra Carlina havia acabat i, segons l’extracte del judici abans esmentat, el Parrot n’havia tret molt profit: no endebades era el gran cap dels bandolers de la plana d’Urgell. Vint-i-vuit testimonis d’entre els principals propietaris del país l’assenyalaven com “el principal encubridor y protector de malhechores”. I no era gens estrany si “Banqué llevaba gastado mucho dinero para salvar los presos de la referida causa grande”. Parrot protegia delinqüents: “También lo está de haberse interesado en otra ocasión con el alcalde de Arbeca para liberar á ciertos sujetos que se suponían cómplices en el asesinato del secretario de dicho pueblo y herida de un regidor, manifiestan a Banqué que si salvaba a aquellos haría descubrir al verdadero agresor”. I feia córrer moneda falsa: “Está probado que en diferentes ocasiones ha tenido en su poder cantidades de moneda falsa de oro y tratado de hacerla circular”. Tot plegat era com dir que quan els lladres eren detinguts o empresonats, Banqué acudia al seu ajut i pagava la fiança, els facilitava advocats, garantia suborns i els malfactors sortien tranquil·lament de la garjola. Així comprava la col·laboració dels bandolers més perillosos i els tenia a la seva completa disposició. I si convé aplicava l’omertà o llei del silenci: “el mismo Banqué después de haber sido muy amigo del famoso ladrón “gravat el Aixedes” lo hizo matar y asistió a su muerte, a efecto de que no descubriera ciertas cuestiones que

tenían pendientes”. Jaume Banqué, lo Parrot de Mollerussa, era un home sense escrúpols, una mena de contrapoder a l’ombra; era el rei del delictes, el cap principal de tots els bandolers de la plana urgellenca.

1846, UN ANY CALAMITÓS

Durant l’hivern de 1845-46 les terres de Ponent es trobaven en una situació calamitosa. Gairebé no havia plogut. Les gelades i la manca d’aigua havien causat molt mal als sembrats i el mes de gener la collita es donava gairebé per perduda. El país estava regit per un sistema de recàrrecs que enfonsava les famílies a la misèria. L’estat cobrava els consums i si no es pagaven a temps s’imposaven costosos recàrrecs.

A mitjans de maig van caure forts aiguats que van fer créixer els rius de forma extraordinària. Les esperances dels pagesos es reanimaren una mica. Però l’efecte benefactor de les pluges del maig va ser definitivament anul·lat per un llevant abrasador i unes boirines matinals que durant molts dies van envair tota la gran plana. Gairebé s’havia perdut la totalitat de collita de cereals i els camps més ufanosos havien donat només entre un dos i un tretze per cent.¹⁷ Al diari *El Español* del 3 de juliol es deia que molts pobles havien demanat, a través dels intendants i diputacions provincials, que se’ls rebaixés la quota de contribució. Era imprescindible “sinó se quiere ver a los labradores por más de un concepto a pordiosear, vender sus yuntas y sus tierras, no tener pan que dar a sus familias o tener que emigrar por carecer de medios para pagar los impuestos”.

Des de Cervera s’informava al diari *El Español* que mentre que en altres punts de Catalunya havia plogut, aquell setembre a la Segarra estaven esperant l’aigua del cel amb ansietat.¹⁸ Per culpa de la sequera, la collita tardana havia estat escassa, la del raïm era minsa i poc sucosa, i les olives havien caigut per culpa de la pedra. Calia esperar, deia el corresponsal, perquè era mot probable que aquell any no poguessin pagar ni sembrar.

¹⁶ *La Gaceta de Madrid*, 24 de febrer de 1844.

¹⁷ *El Español*, 12 agost de 1846.

¹⁸ *El Español*, 24 de setembre de 1846.

Temerosos de Déu

El dia 11 de març, el corresponsal d'*El Clamor Público* informava que a Lleida, una companyia especialitzada en obres de teatre en vers havia posat en escena el drama sacre *La Passió de Jesús* en llengua catalana.¹⁹ Algunes persones havien vist en allò un terrible sacrilegi i, fins i tot, un clergue havia amenaçat a excomunicar tots aquells i aquelles que assistissin a l'espectacle. Potser eren els mateixos individus que, "muy temerosos de Dios", havien volgut prohibir les màscares pels carrers durant les festes de carnaval. Al final els lleidatans van poder gaudir de la festa carnavalesca sense limitacions, tot i que "no con aquel gusto y animacion que otros años", acabava el corresponsal. No sabem si també van poder gaudir de la representació sacra sense ser excomunicats per aquell clergue fanàtic.

El 30 d'abril de 1846 Antoni Maria Claret arribava a Lleida a predicar les seves missions. Hi va ser fins al 14 de juny. Va predicar cent sermons. Va dirigir exercicis espirituals entre els infants i els religiosos. Va dir moltes misses. Va confessar. Va confortar malalts i presoners. Tot i que a certa part del clergat lleidatà no els feia cap gràcia, a Lleida, Claret sempre va predicar en català. D'ell era la frase "Nosaltres prediquem en espanyol i ells es condemnen en català". L'èxit del pare Claret a Lleida va ser apoteòsic.

Claret va predicar en altres localitats. Al seu pas per Mollerussa Claret va obrar un altre miracle.²⁰ Francesc Fontanet, fill de Lleida, tenia un gep a l'esquena i un bony al ventre, producte d'una antiga caiguda que havia patit als dos anys. Amb la seva mare van trobar el Pare Claret a Mollerussa. Allí la dona va demanar al missioner que curés la criatura. El Pare Claret va acaronar el nen i va respondre que pregaria a Déu per ell. Van passar dos mesos. Una nit, quan Francesc era al llit, se li va rebentar el ventre per la part superior del costat esquerre i li va sortir molt pus. I des de llavors va estar plenament guarit.

Rateros y trastornadores de oficio

La província de Lleida estava farcida de bandolers. Eren tants que els caps militars van disposar que dues columnes de Tremp sortissin en direccions oposades, una cap a Sort i l'altra cap a Balaguer, per tal de recórrer el territori a la recerca d'aquells "rateros" que tenien atemorida la població.²¹ A Lleida, una columna cobria tota la seva plana i es rellevava cada quatre o sis dies. A més hi havia els mossos i la guàrdia civil. Aquest cos, a finals d'agost de 1845, capturava el famós malfactor Mateu Roig i la resta de la seva quadrilla. Al desembre detenien quatre delinqüents i un desertor de l'exèrcit. A primers de gener de 1846, atrapaven catorze facinerosos, entre ells alguns que encara no feia un mes havien assaltat la Casa de l'Aigua.

Javier José de Burgos, el nou cap polític, era un jove amb empenta i volia acabar d'una vegada per totes amb tot aquell desgavell. Va publicar un estricte reglament de protecció i de seguretat que, segons el corresponsal del diari *Postdata*, havia millorat molt la seguretat del país: "Nadie camina sin pasaporte o carta de radio, y a los criminales no será tan fácil como antes conseguir estos documentos. Sin licencia tampoco se atreverá ninguno a usar armas".²² Les penes i càstigs que havia establert el jove cap polític eren certament molt severes, però no ho eren prou per a una província tan endarrerida com la lleidatana: "Dominada como estuvo esta provincia por la facción carlista todo el tiempo que duró la guerra, la acción de la autoridad política era nula en general, estaba reducida al pequeño círculo de esta capital y pueblos inmediatos. Desde 1840, bien sabidas son las vicisitudes ocurridas en el Principado; sin paz y con frecuentes convulsiones políticas poco ha podido hacerse". En aquella província era molt difícil exercir l'autoritat, assegurava el corresponsal, però Javier José de Burgos sabia graduar bé els càstigs perquè "sean espurgados de entre ellos los rateros y trastornadores de oficio que amenazan y atentan contra su seguridad, contra su reposo y

¹⁹ *El Clamor Público*, 15 de març de 1846.

²⁰ J. SIDERA, *San Antonio Maria Claret en Lérida*, Arxiu Claret, Vic.

²¹ *El Heraldo*, 1 de gener de 1846.

²² *Postdata*, 23 de febrer de 1846.

contra sus intereses". A mitjans de març, Javier José de Burgos era designat secretari de la Governació de la Península del Consejo Real i deixava de ser el cap polític de Lleida. Encara no havia durat tres mesos a la ciutat del Segre. Al seu lloc arribava un militar, el brigadier de cavalleria José Rodríguez i Lleida continuava en la misèria i sent un catau de bandolers.

El mossos de l'esquadra de Torres de Segre perseguien els bandolers de forma incansable. El 8 de gener, a Torrefarrera, atrapaven Miquel Ciurana. El dia 10 agafaven Josep Serres, el Xollat de Rosselló. Alguaire era un gran focus de bandolerisme i en només quatre dies els mossos caçaven cinc homes d'aquest poble. El dia 22 de gener prenién Francesc Molé, el Pelat i Josep Pujades, el Guerxo del Petitó. El dia 24, a Artesa de Lleida, caçaven Francesc Tomàs, el Llampa. El 26 capturaven Francesc Pelegrí, el Llanguet, i el dia 30, a Juneda, Vicent Forés. Al poble d'Aspa, també el dia 26, s'emportaven l'Antoni Batalla, natural de Torrefarrera.

Malgrat el zel i l'energia del nou cap polític i de l'acció de totes les forces de la llei, el dia 10 de gener, a només un quart de llegua de la ciutat de Lleida, un pagès era assassinat d'una punyalada. A Lleida ningú no estava tranquil. Ja havien estat tantes les torres de l'horta que havien estat assaltades i robades durant aquell hivern que molts colons les havien abandonat per anar a viure dintre de població, lamentava el corresponsal d'*El Espectador*.²³ Però dins de Lleida les coses tampoc no eren gaire segures. El dia 2 de febrer era robada la casa de Domingo Tey, representant del Banco de San Fernando a Lleida. Es deia que la quantitat robada era de 14.000 duros; altres, però, la reduïen a 3.000 duros en or. Pocs dies després a la mateixa ciutat, era robada una botiga de roba del carrer Major, a poca distància d'on hi havia la guàrdia de la presó de la capital. Es deia que els lladres s'havien emportat tot l'or que van poder agafar amb les mans, semblava que per un valor de 40.000 rals i alguna altra quantitat de plata. Van deixar intactes tots els gèneres del comerç com roba o llençols. Tal com remarcava un altre corresponsal: "Ahora que tenemos agente,

celadores, comisario, guardia civil, etc., etc., es cuando más robos cometen y con mayor impunidad quedan."²⁴ I és que a la zona situada entre els rius Segre i Cinca s'havia format una gran partida que, segons les fonts que tenia el comandant general de Lleida, Sr. Arboutnot, ascendia a 60 homes.

A primers de març la guàrdia civil va matar set homes de Monsó que volien robar la casa d'un ric propietari de Valldellou, la majoria eren casats, remarcava el corresponsal.²⁵ Un cop morts els seus cadàvers eren exposats a Tamarit. Els malfactors continuaven fent de les seves i a la serra de Pedregosa, entre Fraga i Lleida, dotze homes assaltaven i maltractaven els conductors de set carros que anaven cap a Lleida. El dia 13 de maig era ajusticiat a Lleida un solter de Belianes acusat d'assassinat.

A les 10 de la nit del dia 17 de juliol, set bandolers, tots fills de Sanaüja, van agafar un pagès del poble de Madrona, antic gastador de l'exèrcit carlí del nord, i el van assassinar. Segons ells, havia denunciat dos dels seus companys i per això aquests havien estat empresonats pels mossos.

La causa de la Casa de l'Aigua

El mateix 1 de desembre de 1845, dia que arribava a la capital el jove Javier José de Burgos com a cap polític, 25 homes armats amb trabucs assaltaven la Casa de l'Aigua del canal de Pinyana.

La casa de l'Aigua, també coneguda com a casa del Segrià, era un gran casal construït a l'estil de les masies catalanes.²⁶ Situada al costat de la presa de Pinyana, a unes cinc llegües de la ciutat de Lleida, segons la notícia, era el lloc de residència de l'encarregat de la presa i punt on se celebraven les reunions i les comissions de la Junta de Sequiatge del canal de regadiu més antic de Catalunya. Tenia oratori, forn, corrals, estables i annexos i comandava una extensió d'uns trenta-cinc o trenta-sis jornals de terra d'horta i una peça de tres jornals de secà, a tocar de la casa. Hi havia moltes coses per robar. I així ho devien fer, perquè segons la breu notícia del diari *El Español* també van furtar les aixades i altres eines per netejar l'assut i la sèquia.²⁷

²³ *El Espectador*, 8 de febrer de 1846.

²⁴ *El Clamor Público*, 6 de febrer de 1846.

²⁵ *El Heraldo*, 14 de març de 1846.

²⁶ R. SOL i C. TORRES, *Historia de un canal, Canal de Piñana, 1147-1974*, Lleida, 1974, p. 231-233.

²⁷ *El Español*, 7 de desembre de 1846.

A primers de març de 1846 se celebrava el Consell de Guerra contra els que assaltaren la Casa de l'Aigua el dia 1 de desembre de 1845. Tot i que el consell era públic, molt poca gent hi va poder assistir, ja que s'havia celebrat en una sala molt petita d'un tercer pis del carrer Major.

El 9 de juny una comissió militar tornava a instruir la causa contra vint presos pel robatori de la Casa de l'Aigua. El 31 de juliol N. Gomà, natural de Rosselló, cap de la quadrilla que va practicar aquest robatori, era passat per les armes. A les deu del matí del dia 19 d'agost Tomàs Solé i Roc Ferrer (o Farreny), de malnom el Boncompte, tots dos veïns d'Alguaire, eren afusellats a Lleida. Segons el diari *El Heraldo* eren integrants de la banda que tenia terroritzada gran part de les províncies de Lleida i d'Osca.²⁸ Alguns dels seus còmplices havien estat condemnats a més o menys anys de presidi i altres eren presos a Tamarit.

EL SEGREST I MORT DE FRANCESC PERPINYÀ

Es destapa tot

El Parrot prosperava en temps tan complicats i això era molt estrany. Les sospites de la gent apunten que en la seva riquesa no hi havia un pam de net, deia Jaume Maluquer a les seves memòries: "per tot el país d'Urgell, corria com un bum-bum especial respecte a Cal Parrot. A tothom li semblava impossible que aquella casa prosperés com ho feia, puix cada any comprava noves finques i en tot lo tarannà i manera d'ésser es veia que el diner hi sobrava. A la vila es començava a sospitar de la implicació del batlle amb la partida de bandolers, però amb molta prudència degut a la gran influència que en Parrot tenia al país i a la capital i amb molt bones relacions".²⁹ El segrest del Francesc Perpinyà ho va destapar tot, segons una crònica apareguda al diari *Época* del 22 de desembre de 1847. I llavors es va saber que el Parrot era el cap d'una societat de bandolers que tenia ramificacions en molts pobles. Els mossos d'esquadra la desarticularen de forma contundent i molts ho pagaren amb

la vida, afegia el corresponsal. Amb aquest article, l'autor feia un resum del bandolerisme organitzat que afectava la plana urgellenca des de la Primera Guerra Carlina fins al moment de l'escrit. Esmentava tres etapes. Entre els anys 1836 i 1837 n'existia una de molt extensa que cometé tota mena d'atrocitats. Van poder capturar la majoria dels caps i desorganitzaren les quadrilles. El segon període, que és on hem de situar Jaume Banqué, es descobrí a partir de les perquisicions que es feren al voltant del segrest i mort del Francesc Perpinyà. Segons el corresponsal el cap de la partida era el Parrot de Mollerussa. La tercera etapa se situava a finals de l'any 1849, tot just acabada la Guerra dels Matiners, quan els mossos de l'esquadra de Torres de Segre entraren a Lleida una corda de trenta presos, només una part dels seixanta que ja s'havien atrapat i encara se n'esperava uns quants més. Segons l'autor, a l'Urgell sovint es formaven societats de bandolers amb ramificacions a molts dels pobles de la província. La seva característica principal era que els seus membres es reunien per a cometre qualsevol delictes i després se'n tornaven a casa seva per continuar les tasques habituals. Eren els típics trabucaires i l'any 1846 en Parrot n'era el seu cap, segons tots els indicis. El Parrot no intervenia directament en cap assalt ni en cap delictes. Ell dirigia la societat de delinqüents i treia el màxim profit dels cops que realitzaven sota les seves ordres. Zugasti, en un estudi que féu sobre el bandolerisme de la seva època a Andalusia, a aquest tipus d'home l'anomenava "padrino" i el descrivia així: "ellos roban para otros, porque muy pocos llegan á hacerse viejos, aunque escapan de las garras del verdugo, y se mueran de viejos... Ladrones por cuenta ajena... Pues a este personaje lo llaman ellos su padrino, el cual los saca de todas sus apreturas, y en cambio ellos le regalan, para que él á su vez cumpla con los que le han protegido, y hasta les guardan sus vidas y sus haciendas, y están siempre obedientes á lo que él les manda, porque contra el padrino, no se ha dado nunca el caso de que se rebelen, ó le hagan traición".³⁰ Aquesta és la visió que ha restat entre nosaltres de Jaume Banqué, lo Parrot de Mollerussa, el principal cap dels bandolers de tota la plana urgellenca.

²⁸ *El Heraldo*, 24 d'agost de 1846.

²⁹ J. MALUQUER VILADOT, *Records de Joan Maluquer Viladot*, fragment del manuscrit inèdit mecanografiat l'any 1935. Publicat a la revista *La Palanca* d'Artesa de Segre, núm. 236 (novembre de 2009).

³⁰ J. ZUGASTI, *El bandolerismo. Estudio social y memorias históricas*, Imprenta de T. Fortanet, Madrid, 1876, p. 24-25.

La seqüència dels fets

Francesc Perpinyà era un advocat i polític, de gran prestigi, nascut a Granollers. Fou diputat a Corts durant quatre legislatures i arribà a ser sotsprésident efectiu del Congrés durant la legislatura 1844-45. De tots els polítics catalans del moment, era un dels més actius, coneguts i celebrats arreu d'Espanya. Es cartejava amb el filòsof Jaume Balmes. Era amic de ministres i de la gent més influent de l'estat i també tenia grans enemics, fins i tot al seu mateix partit. Era un gran orador i un dels polítics més distingits de les files moderades de la seva època. Segons la premsa de l'època, el dia 19 de juliol de 1846 vuit homes assaltaren el cotxe correu al seu pas pels Pontets, prop de Bell-lloc i se l'emportaren segrestat.³¹ Conegut el fet s'aixecà el sometent, però fou inútil. El dia 25 de juliol, a Vallbona de les Monges, la guàrdia civil detenia un paleta de Mollerussa anomenat Antoni Tarragó (a) Masclet de Mollerussa com a organitzador del segrest.³² L'endemà en un pou de Margalef apareixia el cos sense vida del pobre polític.³³ Per a burlar la persecució del sometent els seus segrestadors l'havien deixat lligat de peus i mans amb l'esperança de recuperar-lo i exigir-ne un fort rescat. El 31 de juliol era arrestada a Mollerussa Maria Not, acusada de dur els missatges entre els membres de la banda.³⁴

Els mossos d'esquadra es mostraren brutals i implacables. Set persones foren detingudes, cinc de Juneda i dues de Mollerussa. Sis homes foren morts per la terrible llei de fugues: Isidre Melis, Francesc Bosch (a) el Grenyes, Joan Olivart (a) Perruca, Ramon Babot i Ramon Vilamajor (a) Mercè, tots ells de Juneda, i Josep Martí (a) Sort, que era de Cervià. Però la detenció més sonada es produí el 18 d'agost quan l'esquadra dels mossos de Torres de Segre s'emportava a Lleida Jaume Banqué a qui la premsa de l'època i l'extracte del judici feia alcalde de Mollerussa i ric hisendat.³⁵

Judici, sentència i execució

Jaume Banqué va passar a jurisdicció militar i se'l va sotmetre a consell de guerra. El 2 de novembre de 1846 es dictava sentència contra ell, Maria Not i Antoni Tarragó. En l'extracte del judici es descriuen els càrrecs i les condemnes.³⁶ Maria Not és acusada de prostituta, alcavota, espia de lladres i de ser la portadora dels escrits i missatges verbals del Masclet i de la tota la quadrilla formada per a l'assalt al cotxe-correu. És condemnada a quatre anys de galeres (presó de dones) en classe de pena arbitrària. Antoni Tarragó, lo Masclet, el principal encausat i cap de la banda, és condemnat a mort d'acord amb la llei I, títol XVII del llibre XII de la *Novísima Recopilación*, que fa referència als bandolers i saltejadors que van en quadrilles per camins o despoblats. El cas del Parrot és excepcional: és un home amb influència i patrimoni i a qui tota la premsa i l'extracte del judici fan alcalde de Mollerussa. Com ja hem vist, durant el procés han sortit contra ell acusacions tan greus com falsificador de moneda, col·laborador amb els enemics carlins, inductor a l'assassinat, i vint-i-vuit testimonis de les millors famílies del país l'assenyalen com el més gran encobridor i protector de lladres. Jaume Banqué, lo Parrot, és condemnat a la pena capital, d'acord amb la llei VII, títol XVIII del llibre XII de la *Novísima Recopilación*, que fa referència als encobridors i als que donen qualsevol tipus de socors als bandolers. Les condemnes s'executen segons manen les ordenances militars: davant d'un piquet d'afusellament.

El 6 de novembre lo Parrot i el Masclet són posats en capella a la mateixa presó que hi ha a la Paeria de Lleida.³⁷ Els assisteixen, tal com és costum en aquesta ciutat, dos membres de la comunitat de la Congregació de la Sang, que es relleven cada dues hores. A les tres de la tarda del dia 7 de novem-

³¹ *Diario de Barcelona*, 23 de juliol de 1846.

³² *El Español*, 29 de desembre de 1846.

³³ *Fomento*, 31 de juliol de 1846.

³⁴ *Diario de Barcelona*, 3 d'agost de 1846.

³⁵ *Clamor Público*, 23 d'agost de 1846.

³⁶ *El Español*, 29 de desembre de 1846.

³⁷ *Clamor Público*, 10 de novembre de 1846.

bre de 1846, Jaume Banqué i Antoni Tarragó, tots dos de Mollerussa, són afusellats a la Mitja Lluna de Cappont, segons “las solemnidades debidas”, tal com és diu a l'extracte del judici. El Masclet es mostra serè tothora i, amb la mateixa serenitat, arriba fins al lloc del suplici. No així el Parrot, l'ànim del qual decau tant que li han de preparar una sella de mà ja que sembla que s'ha de morir a la mateixa capella, segons diu el corresponsal.³⁸

Medidas especiales de reparación

La justícia havia estat implacable. Sis homes moriren per l'aplicació de la llei de fugues i, per tant, sense cap tipus de judici. Dos més foren executats per un piquet de fusellers i una dona fou condemnada a quatre anys de presó. Per què la justícia s'expressà amb aquesta violència tan forassenyada? Pensem que aquest enduriment es podria explicar, primer, per les dimensions del cas. La rellevància de Francesc Perpinyà, una figura dintre del moderantisme, llavors en el poder, feia que l'autoritat no pogués deixar-ho sense càstig.

Una altra raó era la política de neteja social del capità general Manuel Bretón, que volia aplicar càstigs exemplars per acabar amb el bandolerisme i la delinqüència que, com ja hem vist, eren endèmics a la plana lleidatana i especialment aquell 1846. Manuel Joaquín Bretón del Río y Fernández de Jubera, més conegut per general Bretón, era el capità general de Catalunya. Partidari d'una monarquia autoritària tutelada per l'exèrcit, Bretón se situava entre les faccions més reaccionàries del moderantisme. Home de temperament colèric i de tracte difícil, durant dos anys exercí un poder sense restriccions fins que el maig de 1847 el succeí Manuel de Pavía.

I és que el general Bretón ja ho havia anunciat ben clar l'1 de setembre de 1845 quan publicava un ban³⁹ per reprimir assassins, lladres, revolucionaris d'ofici, contrabandistes, ganduls i jugadors; tots al mateix sac. En el pròleg justificava la necessitat d'aplicar les lleis militars sobre el Principat: “Afligido este (país) más que otro alguno por los embates políticos de que ha sido teatro la Península necesi-

ta también más que otro alguno de medidas especiales de reparación, porque la benignidad de las leyes comunes no basta para prevenir y remediar males que sobreviven por las circunstancias aciagas extraordinarias”. Al ban es tipificava com a delictes que es podia sancionar amb l'afusellament dels reus acusats de conspiració; càstigs exemplars per als lladres; l'aplicació de la llei de vagabunds per als individus considerats com a tals, també per als contrabandistes i per als jugadors. L'ús i retenció d'armes prohibides també es podia castigar amb l'afusellament. Bretón volia dur a terme una autèntica política de neteja social i tallar la delinqüència amb càstigs exemplars. Així el 25 de setembre de 1845, dotze persones ja havien estat executades als glacis de Barcelona acusades de diferents delictes. El militar intentà justificar aquelles mesures tan salvatges amb una proclama on manifestà que s'ocupava “con empeño de purgar el país de esos seres dañinos y envilecidos, última degradación de la especie humana”.⁴⁰

Davant d'un intent de conspiració per forçar el casament de la reina Isabel amb Enric de Borbó i d'un pronunciament a Galícia, que es produí entre el març i l'abril del 1846, Bretón signà un ban adreçat als caps polítics de les províncies on demanava que aquells individus que subvertissin l'ordre se'ls podia lliurar a les autoritats militars i, un cop provades les acusacions, se n'ordenaria l'afusellament immediat. Un cop sufocades les conspiracions, el 3 de maig de 1846 dirigí una al·locució als soldats i als habitants de Catalunya on amenaçava a passar “por encima de la leyes para salvar el trono de Isabel”. Amb un poder així es podien cometre tot tipus d'arbitrarietats i d'abusos de poder amb total impunitat, tal com va passar amb el Parrot i amb la resta d'acusats pel segrest i mort del Francesc Perpinyà.

La proximitat i la imminència de la Segona Guerra Carlina era una altra raó. El dia 25 d'agost, el diari *El Espectador* anunciava simultàniament la detenció del Parrot i el fet que els carlistes lleidatans i en particular els que entraven per França preparaven un aixecament.⁴¹ L'anunci de la boda de la reina Isabel

³⁸ *El Católico*, 12 de novembre de 1846.

³⁹ J. M. OLLÉ, *L'oligarquia i la construcció de l'estat centralista. Estat de Setge a Catalunya (1844-1847)*, Barcelona, 2003, p. 330-331.

⁴⁰ J. M. OLLÉ, *L'oligarquia i la construcció de l'estat centralista...*, p. 370-371.

⁴¹ *El Espectador*, 1 de setembre de 1846.

II amb el seu cosí, Francisco de Asís, tirava per terra les aspiracions del pretendent carlí d'unir-se en matrimoni amb Isabel i també les de pensadors que, com Balmes, creien poder resoldre el conflicte amb aquestes noces. A primers de setembre ja proliferaven les partides carlines. A les muntanyes de Prades i de Cornudella apareixia Pitxot amb 300 homes. Mossèn Benet Tristany treia el cap per la part de Solsona i per l'arc de l'Urgell aguaitaven diferents quadrilles.⁴² A mitjans de setembre, dues companyies de soldats detenien una xarxa de capellans acusats de preparar una conspiració carlina. Es parlava de vint-i-cinc, setze dels quals eren empresonats a Lleida.⁴³ El 14 de setembre el pretendent carlí, Carles VI, comte de Montemolín, publicava un manifest que assenyala l'inici de la Segona Guerra Carlina o Guerra dels Matiners. I si encara en mancava alguna, hi havia previstes unes eleccions a Corts que s'havien de celebrar els dies 6 i 7 de desembre: perquè es poguessin celebrar el general Bretón aixecava l'estat de setge i, a partir del dia 9, tornava a la situació anterior.

L'ENIGMA PARROT

El pare, Pau Banqué Morell

Jaume Banqué Bas era fill de Pau Banqué Morell, natural de Vimbodí i de Maria Bas, natural de Ciutadilla o de Curullada. No sabem quan i per què en Pau s'establí a Mollerussa. Pau Banqué era un pagès benestant que prosperà amb una més que notable activitat comercial i especulativa amb negocis de compra i venda de terres, de drets sobre collites i altres propietats, d'administració de delmes, etc. Actuava com a prestador professional a petits pagesos de Mollerussa o dels pobles del voltant que necessitaven diners per fer front a diferents necessitats: despeses de producció, comprar llavors per

semmar, adquirir animals, dots i llegítimes de fills, pagament de contribucions, despeses de guerra, compra de substituïts, etc. A partir d'aquesta activitat especulativa i el conreu de les seves propietats Pau Banqué aconseguí fer-se un bon patrimoni que el seu fill incrementà.

Jaume Banqué Bas, lo Parrot de Mollerussa

No sabem la data del seu naixement, perquè a Mollerussa manquen llibres a l'Arxiu Parroquial. Segons consta al seu testament va néixer a Mollerussa, però no en sabem la data.⁴⁴ En Parrot continuà les activitats comercials i especulatives del seu pare i com ell esdevingué un pagès ric i acabat que seguia el comerç. Segons el Llibre de Valies, l'any 1841, Jaume Banqué tenia la casa on vivia, valorada en renda en 300 rals i 51 jornals de "terra propia que cultiva producen 1.200 rs.v."⁴⁵ Cinc anys després havia prosperat molt. Així l'any 1846, poc abans de morir, disposava d'una situació força folgada: una caseta amb el seu corral i la casa on vivia, amb bons mobles i paraments i amb una era al davant mateix, els dos habitatges situats al carrer Raval de Mollerussa, quatre mules, una euga amb el seu pollí, tres carros en molt bon estat, una altra casa amb era i corral, prop de 80 jornals de terra i diners per fer negoci.⁴⁶ En només cinc anys el Parrot havia incrementat el seu patrimoni en una casa i 29 jornals de terra.

El 4 de juny de 1812 signava capítols matrimonials amb una noia de Bellvís anomenada Magdalena Bragós Mulet.⁴⁷ No sabem si van arribar a formalitzar matrimoni o si el Parrot enviudà. El cert és que un temps després es casà amb una altra noia, Teresa Biosca Velimelis, de Bell-lloc, amb qui tingué sis fills: dues noies, Mercè i Josepa, i quatre nois, Jaume (l'hereu), Josep Anton, Joan Pere i Agustí.⁴⁸

⁴² F. GALLART, *La plana salvatge*, volum II, deParís edicions, Alcarràs, 2011, p. 7.

⁴³ *El Clamor Público*, 18 d'octubre de 1846.

⁴⁴ *Testament de Jaume Banqué Bas*. Arxiu Històric. Lleida. Notari Jeroni Archs. Signatura 230. Folis 107a+r i 108a.

⁴⁵ *Contribució general*, 1841, trobat dins del *Llibre de valies de Mollerussa*, Codi ACPU360-2-T2-42. Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell, Mollerussa.

⁴⁶ *Inventari de Teresa Biosca vídua de Jaume Banqué (a) Lo Parrot (26 de novembre de 1846)*. Arxiu Històric. Lleida. Notari Jeroni Archs. Signatura 230. Foli 124a fins foli 127a.

⁴⁷ *Capítols matrimonials entre Jaume Banqué Vas (Bas) i Magdalena Bragós Mulet (4 de juny de 1812)*. Arxiu Comarcal de la Noguera (Balaguer). Notari Armengol Sala Domènec. Signatura 2345. Folis 37a fins a 38r.

⁴⁸ *Testament de Jaume Banqué...*

L'any 1845 figurava entre els homes amb més capacitat contributiva de Mollerussa.⁴⁹ La casa on vivia era espaiosa, però no era molt gran, insuficient per espai, per mobiliari i per parament per poder fer grans celebracions amb polítics, governadors i caps militars, tal com referia la llegenda.⁵⁰ Tenia una gran quadra per encabir les quatre mules, l'euga, el pollí i tots els seus guarniments. Un bon pati on guardava els quatre carros, dues arades i un rascle. La cuina, la sala, l'habitació principal i només dues habitacions més per a una família composta pel matrimoni i sis fills. Tenia un espai per a la pastera i un celler amb dos-cents cànirs de vi i dues tenalles d'oli.

En el testament redactat el dia abans de l'execució, a la presó consistorial de Lleida, Jaume Banqué deixava com a hereu universal el seu fill Jaume i a la seva dona li donava l'usdefruit de tots els béns i drets. A cada un dels restants cinc fills i a la seva esposa els llegava sis-cents duros de plata com a drets de legítima paterna, 3.600 duros en total, una quantitat més que considerable. Demanava també a la seva esposa i descendents que cada any per la Mare de Déu del Carme fessin festa i celebressin un ofici en la seva memòria tot pregant per la seva ànima.

A les tres de la tarda del 7 de novembre de 1846 Jaume Banqué era afusellat a la Mitja Lluna de Capont. Pocs dies després, Maria Biosca, esposa del Parrot, comprava un nínxol al cementiri de Lleida; creiem que és on el van enterrar.⁵¹ Aquesta és la informació bàsica que hem pogut extreure de la consulta d'arxius comarcals, notariais, parroquials, etc.

Una altra versió

Després d'estudiar atentament el segrest i mort del Francesc Perpinyà ens assalta una pregunta: si el segrest i la mort del polític destapen els delictes del Parrot, com és possible que no hi intervingués? A l'extracte del judici no apareix el nom del Banqué durant tota la descripció dels fets, ni directament, ni com a inductor o finançador del delictes. El Parrot no té res a veure en l'organització de la quadrilla, ni

la finança, ni dirigeix l'operació delictiva. De fet el Parrot és condemnat segons la Llei VII, títol XVIII del llibre XII de la *Novísima Recopilación*: "Pena de los que en sus casas o heredades recepten, encubran o socorran a los salteadores y bandidos", no pas per haver-hi participat directament.

Segons l'extracte del judici, els socors que proporciona el Parrot al Masclet són l'expedició d'una carta de ràdio (també anomenada carta de seguretat) per anar a Lleida el dia 18 de juliol i l'endemà un passaport per anar a Reus. Aquests documents, en una població petita com era Mollerussa, eren competència exclusiva de l'alcalde.

L'altre socors és que quan es formen les primeres diligències el Parrot no solament no declara contra el Masclet sinó que el defensa. Quan tots els mollerussencs l'assenyalen com a sospitós, ell manté que al Masclet no se li pot provar res i que és inútil acusar-lo. I no solament això. El dia 25 de juliol, dia que empresonen el Masclet, "Jaime Banqué alcalde, reune el ayuntamiento, y les indica que, en vista de dicha captura se solicitaran a la corporación antecedentes de su conducta, y que esta solo puede manifestar que durante el tiempo de su ejercicio ninguna queja ha tenido contra Tarragó". Els membres de l'ajuntament es retiren sense contestar-li i quan Parrot insta el segon alcalde, Pere Andreu, i al regidor degà, Felip Culleré, perquè abonin la conducta del Masclet, aquests li responen que "contra un hombre malo com es Tarragó, debe decirse lo que se sepa de él en lugar de abonarle". Llavors, malgrat ser parents, el Parrot s'encara a Pere Andreu "diciéndole que si se descubrían los cómplices del delito se arrepentirían de ello".

Hi ha una cosa que no quadra. Un detall que ens fa sospitar que el procés és ple d'incongruències. Durant els fets del segrest i mort del Francesc Perpinyà, Jaume Banqué Bas no és alcalde ni forma part del consistori de Mollerussa. Hem repassat les actes de l'ajuntament de Mollerussa que hi ha l'Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell, ens hem centrat en les de l'any 1846.⁵² En cap apareix el Parrot. En totes les actes consta Felip Culleré com a alcalde i, sense dir-ne el

⁴⁹ M. POLO, *Mollerussa, naixement d'un poble petit...* p. 69.

⁵⁰ *Inventari de Teresa Biosca...*

⁵¹ *Adquisició d'un nínxol al cementiri de Lleida per la Teresa Biosca (17 de novembre de 1846)*. Arxiu de La Paeria. Lleida. Llibre de cementiris 1 bis de 1846. Foli 28. Número 55.

⁵² *Llibre d'actes del ple de l'Ajuntament de Mollerussa, 1846-1860*. Codi de referència: ACPU360-2-T2-6. Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell, Mollerussa.

càrrec, Pere Andreu i Josep Marsal, com a consellers. Com a secretari apareix Miquel Puiggròs i el 29 d'octubre el canvien per Isidre Tàsies. No tracten temes gaire importants. En moltes actes, de fet la majoria, es diu "resultó no tener ninguna cosa de particular". Així es fa constar el mateix 19 de juliol, dia del segrest del Francesc Perpinyà. No hi ha l'acta del 25 de juliol, quan detenen el Masclet i, segons l'extracte, Banqué reuneix el consistori per demanar que avaluï la conducta del paleta. Hi ha una acta del 26 de juliol i no hi consta tampoc cap cosa a tractar. El mateix passa el dia 8 de novembre, l'endemà de l'execució del Parrot i del Masclet. En cap de les actes esmentades apareix el nom de Jaume Banqué, ni se'n fa la mínima al·lusió, ni a ell ni a cap circumstància del terrible cas que dugué tant terror a la comarca.

És molt estrany, perquè a l'extracte del judici s'esmenta fins a sis vegades que el Parrot és alcalde de Mollerussa quan esdevenen el segrest i la mort del Francesc Perpinyà. També s'afirma això a les notícies que apareixen als diaris de l'època quan es refereixen a la detenció de Jaume Banqué. Podia haver estat alcalde durant la Guerra dels Set Anys; nosaltres no hem trobat documentació que ho confirmi ni que ho negui, però és obvi que, si fem cas a les actes de l'ajuntament, el Parrot no és alcalde de Mollerussa quan passen els fets que l'acusen, ni forma part del seu consistori i, per tant, de cap manera no pot signar cartes de ràdio, ni passaports, ni pot convocar els seus membres perquè avalin el Masclet. Si és falsa aquesta part de l'extracte, per què no ho pot ser també la resta? Si Jaume Banqué no és alcalde, per què ho fa constar així el cap de l'estat major quan redacta el resum del judici? El 3 de maig de 1846 en una al·locució adreçada als catalans Bretón havia amenaçat a passar "por encima de la leyes para salvar el trono de Isabel". Tot val per defensar els interessos del poder i el poder no s'atura davant de res. Podria ser que Jaume Banqué Bas no tingués a veure amb aquell delictes i de retruc amb tot el que s'ha dit d'ell i que li ho facin pagar amb la vida. Però per què? Una hipòtesi. Potser les autoritats del moment necessitaven un cap de turc de pes a qui atribuir no solament la responsabilitat del delictes sinó també l'organització de les nombroses partides de bandolers que infestaven la plana i penjar-se la

medalla de la seva desarticulació i, de pas, atemorir la població i passar comptes a un home que havia col·laborat amb la causa carlina durant la Guerra dels Set Anys. I en tot cas, per què no li encolomen precisament a ell? Qui l'assenyala? Hi ha al darrere lluites pel poder local? L'altra hipòtesi és la que fins ara ha tingut validesa: Jaume Banqué era el gran cap del bandolerisme de la plana urgellenca.

Unes actes molt sospitoses

Les actes de 1846 introdueixen encara més elements per al dubte i la controvèrsia. Una simple ullada i ja ens adonem que estan manipulades. Una anàlisi detinguda ens reafirma més en aquesta idea i ens fa pensar que primer es van redactar les actes i després es van recollir les signatures i que es redactaren de forma posterior als fets. Agraïm l'ajut inestimable que ens ha donat la Maria Jesús Llaveró en la interpretació d'aquests documents.

Les actes no segueixen un ordre cronològic, estan barrejades. Els espais que resten per a les signatures de l'alcalde i dels dos consellers són insignificants i han de signar en un espai minúscul. Les signatures dels dos consellers i de l'alcalde són sempre iguals; en canvi la signatura del secretari, Miquel Puiggròs, sembla feta per diferents mans i, per tant, imitada. La signatura de Miquel Puiggròs apareix fins a l'acta del 25 d'octubre de 1846, quan és substituït per un secretari interí anomenat Isidre Tàsies, que signarà la seva primera acta el 29 d'octubre. Per què aquest canvi? No ho sabem, però la data és molt propera al 7 de novembre, data de l'execució de Jaume Banqué i d'Antoni Tarragó. Una altre aspecte molt sospitós és que Miquel Puiggròs rubrica amb l'abreviatura de "secretario" i, en canvi, la forma que utilitza per finalitzar les actes és la de "doy fe" com a "fiel de fechos". El "fiel de fechos" era un simple empleat municipal que sabia escriure, moltes vegades un batxiller, el mateix mestre o un sagristà. Miquel Puiggròs era secretari, no un "fiel de fechos". Veiem la seva signatura, que podria ser l'original, en un document del 24 de gener de 1843 on com a secretari dóna fe de l'activitat dels oïdors de comptes i, com és lògic, no diu enlloc que és un "fiel de fechos".⁵³ Un secretari mai no faria constar

⁵³ *Llibre de valies de Mollerussa*. Codi de referència ACPU360-2-T2-38. Codi documental: 38 Data 1756-1846, Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell.

en una acta que és un “fiel de fechos”, ni deixaria que cap copista ho fes, ja que era rebaixar-lo de categoria, i això sí que passa a les actes del 1846.

Les lletres de les actes no semblen fetes totes per la mateixa mà. Són força semblants, però tenen trets característics que ens fan pensar que hi ha dues lletres predominants i una altra que apareix en menys ocasions. Aquestes cal·ligrafies es barregen sense un patró definit i en la majoria dels casos creiem que els escriptors signen també en nom de Miquel Puiggrós. Són només alguns exemples que ens fan concloure que les actes van ser manipulades i que la signatura del secretari és falsificada.

La majoria d'actes es clouen amb el mateix formalisme o algun altre de semblant: “no había ocurrido nada de particular”, reflecteixen ordres del govern o normatives fiscals. Tot i la magnitud dels fets, de Jaume Banqué, d'Antoni Tarragó o del segrest i mort de Francesc Perpinyà no se'n diu res, ni una paraula: incomprensible. Es limiten a recollir temes que una inspecció oficial els podria exigir. En canvi, a l'acta de 26 del novembre de 1847, els mateixos membres de l'ajuntament celebren la captura del cap carlí Cendrós, que el gener de 1836 havia entrat a Mollerussa i havia segrestat l'hereu de Jaume Banqué.

Sembla evident que les actes no es van escriure segons el seguiment dels plens municipals. Es van fer per tenir documentades una sèrie mínima de resolucions que eren obligatòries. Però amb quina intenció? I què se'n va fer de les primeres actes, les que sí que van ser redactades com a resultat dels plens? Tot plegat era per salvar la cara de l'ajuntament davant del cap polític o militar? Es van destruir les primeres actes per amagar la veritat dels fets? Es volia encobrir algú? Qui va manar amagar-les o destruir-les? Qui les va fer tornar a redactar? I per què, si es tornen a redactar, es fa amb tan poca habilitat? Es podria tractar d'un gran complot per eliminar Francesc Perpinyà, orquestrat des de molt amunt, i després carregar el mort a unes quantes persones que no saben res de l'assumpte i per tal de no deixar cap rastre se'ls fa desaparèixer de for-

ma implacable amb la llei de fugues i el consell de guerra. Francesc Perpinyà era un polític incòmode, fins i tot per als seus propis coreligionaris. Al diari liberal progressista *Eco del Comercio* s'insinua aquesta possibilitat.⁵⁴ Potser la resposta sigui a Mollerussa i algú pretenia reescriure la història per encobrir Jaume Banqué. Podria ser que la mateixa persona a qui se li encomana la falsificació, en fes una de tan matussera perquè tenia mala consciència ja que allò que estaven tramant era una il·legalitat majúscula i volgués cridar l'atenció als futurs habitants de Mollerussa. Podria ser que... Qui ho sap?

La vida continua

El 31 de desembre de 1846, seixanta-cinc grans terratinents dels pobles de Mollerussa, Golmés, Almenar, Alguair, la Portella, Vilanova de Segrià, Junceda, les Borges Blanques, Rosselló i Arbeca envien una exposició al capità general de Catalunya per mostrar-li la seva gratitud per les mesures adoptades per exterminar el bandolerisme de Catalunya i particularment a la província de Lleida.⁵⁵ En l'escrit s'elogien els càstigs exemplars que s'han aplicat a la quadrilla que ha participat en el segrest i mort de Francesc Perpinyà, així com en les sentències contra els seus còmplices. També destaquen els serveis del fiscal i del secretari de la comissió militar, així com la contundent acció del mossos d'esquadra, especialment del caporal Domènec Segués i del sotscaporal Ramon Batlle. En aquesta exposició no hi veiem ni la signatura de Josep Marsal, ni la de Pere Andreu, consellers de l'ajuntament de Mollerussa aquell fatídic 1846.

Tot i els terribles esdeveniments viscuts, no sembla que Teresa Biosca estigui en una situació econòmica gaire precària. El 29 de juliol de 1847 compra cinc jornals de terra plantada d'oliveres per un valor de 510 lliures catalanes i tal com ha vist fer al seu home i al seu sogre fa negocis i deixa diners sense interessos.⁵⁶ Sorprenen que a causa de la gravetat de les acusacions que pesaven sobre el seu marit, les seves propietats no fossin confiscades per l'estat per compensar les seves víctimes.

⁵⁴ *Eco del Comercio*, 4 d'agost de 1846.

⁵⁵ *Diario de Barcelona*, 25 de gener de 1847.

⁵⁶ *Venda de Ramon Vidal Rosell a la vídua de Jaume Banqué* (29 de juliol de 1847). Arxiu Històric. Lleida. Notari Geroni Archs. Signatura 231. Folis 145a + r.

El 5 d'agost de 1847 confereix plens poders al seu fill, Jaume Banqué Biosca, perquè, com a hereu legítim, dirigeixi, governi i administri els béns de la família.⁵⁷ L'hereu es casa amb Manuela Andreu Mesalles, filla de Pere Andreu, propietari del famós hostal del Met que havia estat conseller de l'ajuntament de Mollerussa quan van passar els fets del segrest i mort de Francesc Perpinyà.

Jaume Banqué Biosca des de Mollerussa seguirà els passos del seu padrí i del seu pare com a hisendat i negociant emprenedor i, sens dubte, la més gran operació econòmica la farà el 19 de maig de 1862, quan compra al marquès d'Alfarràs, del Poal i de Llupià el castell de Mollerussa amb un molí i tres corrals contigus per un valor total de 2.300 duros.⁵⁸ El fill d'un executat per la justícia, el fill del sentenciat per ser el "principal encubridor y protector de malhechores", prospera i compra al senyor de Mollerussa els símbols de poder més grans de la seva

història: el castell i el molí. I no solament això, l'any 1872 Jaume Banqué Biosca esdevé alcalde constitucional de Mollerussa.⁵⁹ La reputació de l'hereu del Parrot entre els mollerussencs d'aquella època no devia de ser tan negativa com la que es podria pensar del fill del cap del bandolerisme de tota plana que, a més, s'havia venut el poble en temps de guerra i que tan mal havia fet a Mollerussa i a tota la comarca. La llegenda negra del Parrot, per tant, devia de coure's uns anys després, quan la memòria col·lectiva ja no era tan propera a la realitat dels fets i, per tant, més imprecisa i llunyana.

Jaume Banqué Biosca va ser víctima d'un segrest durant la Primera Guerra Carlina. L'any 1846 va ser detingut juntament amb el seu pare i el va veure morir afusellat com el pitjor delinqüent. Va ser un gran complot? El dia 28 de març de 1903, a l'edat de 83 anys, moria a Mollerussa. L'enigma Parrot continua.

⁵⁷ *Poder de la vídua de Lo Parrot al seu fill Jaume Banqué Biosca (5 d'agost de 1847)*. Arxiu històric. Lleida. Notari Manuel Fuster. Signatura 604. Folis 278a fins a 279r.

⁵⁸ *Venda del castell de Mollerussa a Jaume Banqué Biosca (19 de maig de 1862)*. Arxiu de Protocols Notarials. Barcelona. Notari Antoni Alsina Tomàs. Signatura 1269/19. Escripura 44. Folis 143 r a 145r.

⁵⁹ M. POLO, Mollerussa. *El naixement d'un poble petit...* p. 257.